

שיח פדגוגי במרחב המוזאוני
שותפויות בתי ספר ומוזאונים בישראל

עורכת: יערה מוגדם

**Pedagogical Discourse in the Museum Space:
School-Museum Collaboration in Israel**

Edited by: Dr. Yaara Moghadam

עורכת: ד"ר יערה מוגדם, המכללה האקדמית לחינוך ע"ש דוד ילין

הוצאת הספרים של מכון מופ"ת:

עורכת ראשית: ד"ר יהודית שטיימן

עורכי טקסט ולשון: ד"ר הדר פרי, נעם ברוך

עורכת לשון אחראית: מירב כהן-דר

עורכת גרפית ומעצבת העטיפה: בלה טאובר

הצילום בעטיפה: מוזיאון הרצליה לאמנות

עשינו כמיטב יכולתנו לאתר את בעלי הזכויות של כל חומר ששולב בספר ממקורות חיצוניים. אנו מתנצלים על כל השמטה או טעות. אם יובאו אלה לידיעתנו, נפעל לתקן במהירות הבאות.

מסת"ב: 978-965-530-126-7

© כל הזכויות לתמונות וליצירות שמורות ליוצרים

© כל הזכויות שמורות למכון מופ"ת, תשע"ח/2018

טל': 03-6901406 <http://www.mofet.macam.ac.il>

דפוס: אילון הפקות בע"מ

תוכן עניינים

5	הקדמה
	שער ראשון: חוויה חינוכית במוזאון - תאוריה ומחקר
11	חינוך מוזאוני - היסטוריה, תאוריה, פדגוגיה יערה מוגדם
	אוצרות, חינוך ומה שביניהם: החינוך במוזאונים בישראל -
21	נקודת מבט היסטורית אורנה יאיר
	מה נשתנה? הפדגוגיה של שנות האלפיים במוזאון ובכיתה
34	טלי גביש
48	לפרש אמנות: השוואה בין שתי גישות דיאלוגיות רחל שליטא
	סביבה ושיח בהוראת מדעים לגיל הרך במוזאון המדע ע"ש
70	בלומפילד בירושלים דיאנה אלדרוקי פינוס
	שער שני: מתאוריה למעשה - שותפויות בין מוזאונים לבין מערכות חינוך
	שותפויות בין בתי ספר למוזאונים - ספרות ומקרי חקר
89	מייצגים מהעולם יערה מוגדם
	אדם - תנועה - סביבה: פרויקט ארצי ותערוכה של מגמות
	אמנות במוזאון ישראל טלי גביש, סיגל ברקאי, ליהיא ספיר,
94	אורלי עמיקם ואלדד שאלתיאל
	חושבים מחוץ למסגרת: פרויקט משותף למוזאון פתח תקווה
	לאמנות ולבית הספר קפלן שבפתח תקווה ליאור שור, אלומה רז
99	ואפרת איגר
	"מפגשי האביב" - יוצרים יחד-בונים יחד אמנון ארבל, עדי מזרחי
103	וניצה קפלן
	ארגז כלים לאזרחות טובה: שיתוף פעולה בין מוזאון מורשת
109	בתי המשפט לבין תיכון יוב"ל שבירושלים אורנה יאיר
113	פיתוח תערוכה פעילה כסביבה לחקר ולגילוי שיר מלר-ימגוצ'י
	שיח פדגוגי: שותפות בין מוזאון גן המדע של מכון דוידסון
	לחינוך מדעי ברחובות לבין בית הספר שמרית מנתניה
125	רויטל דבדבני ומרים פרי

136	אדם וסביבה: מגלים, חיים, שומרים - פרויקט מצוינות לתלמידי כיתות ה-ו במוזאון ארץ-ישראל, תל אביב ענת קדרון
143	"המוזה באה לגן" ו"גני ילדים שוחרי מוזאון" - שתי תכניות של האגף לחינוך קדם-יסודי איריס עץ-הדר, סיגל עמיר ויהודית לץ
149	המוזאון ובית הספר - קשרים וקישורים בבית פישר ורד סולומון ורוחי ליפשיץ
155	"אמץ בית ספר" - מקדמים לימודי מדעים וטכנולוגיה: עבודה משותפת של בית הספר המדעי-טכנולוגי שבפסגת זאב עם מוזאון המדע שבירושלים דורית חרוש ואסתי ברזנר
159	"מוזאון בבית ספר, בית ספר במוזאון": פרויקט משותף למוזאון הכט שבאוניברסיטת חיפה ולמרכז חינוך ליאו באק שבחיפה עפרה רימון, עינת עמבר-ערמון ולולי שטרן

שער שלישי: מערכת החינוך בישראל ולמידה במרחב המוזאלי

165	מעשייה בשטח להכשרה וחקר - חזון לגיבוש החינוך המוזאוני כדיסציפלינה בישראל יערה מוגדם
170	'התבוננות במוזאון' במכללת לוינסקי לחינוך דורית כהן
178	המוזאון כאתר למפגש בין-דורי: הביקור בבית התפוצות כמפגש שיא בתכנית "הקשר הרב-דורי" רון מרקל
184	מוזאוני באופק של "הקשר הרב-דורי" - מקרה פרטי: תכנית הקשר הרב-דורי בשיתוף עם בית התפוצות והמרכז לתיעוד יישובי גוש תל-מונד אילת שחק
187	תנאים מיטביים לשותפויות - ניתוח ומסקנות לעתיד יערה מוגדם ודוד קסוס
189	נספח: איגוד המוזאוני ואיקו"ם ישראל - חינוך מוזאוני בישראל דורית ווליניץ והילה פלד
191	תקציר באנגלית

הקדמה

יערה מוגדם

ספר זה נולד מתוך התבוננות מעמיקה באתגר החינוך המוזאוני בישראל. הוא מאגד תובנות של אנשי חינוך במסגרות החינוך הפורמלי ובלומזאונים, אשר שיתופי פעולה ביניהם מניבים חוויית לימוד, שבה השלם גדול מסך חלקיו. הרעיון לבדיקת השותפויות נולד בעקבות מחקר לדוקטורט בנושא הפרופסיה של החינוך המוזאוני, שערכתי בניו יורק. מהמחקר, שכלל תצפיות וראיונות עומק עם מחנכים במוזאונים, עלה שהגורם הראשון במעלה בעיצוב חוויית הלימוד המעמיקה הוא ידע התוכן הפדגוגי של המחנך המוזאוני, ובכלל זה היכרות עם ארבעת המרכיבים הנוכחים, לדעת יוסף שוואב, בכל תהליך חינוכי: חומר הלימוד, המורה, התלמיד והמיליה. אנשי החינוך במוזאון חייבים לאסוף מידע על אודות התלמידים המגיעים לביקור ולהנכיח את עצמם במרחב הבית-ספרי בממשק הדוק למורה. אך גם על המורה מוטלת האחריות להבין לעומק את מהלכו של הביקור ואת אופיו. המחקר העדכני בתחום הזה הביא לידי הכרה ששיתוף פעולה מובנה חיוני להנעת תהליך הלמידה במוזאון.

מתוך עניין בנעשה בארץ ביקשתי לבדוק כיצד מתקיים קשר זה בתרבות החינוך הישראלית. המחקר נעשה בסיועו של מר דוד קיסוס, שהיה אמון על הקשר בין משרד החינוך לבין המוזאונים. בתיווכו גובשו כמה יוזמות חינוכיות המשקפות שותפויות בין מוזאונים לבין בתי ספר וגני ילדים, ואלו מוצגות לפניכם בספר זה.

העוסקים בחינוך במוזאונים בארץ נקראים לרוב מדריכים, ואילו בעולם הולכת ומתבססת ההגדרה מחנכים במוזאונים (museum educators). משמם נגזר שאלה אינם אמונים רק על הובלת המבקרים ברחבי הגלריות, אלא הם גם מחנכים העוסקים בתיווך חוויית המוזאון עבור המבקרים בו. חוויה זו אוצרת בתוכה התנסות פעילה, שיח, התבוננות, מתן הקשר ומיקום במרחבים פיזיים, חברתיים ואסתטיים חדשים או מוכרים.

ספר זה הוא קריאה למסד את מעמדם של העוסקים בתחומי החינוך במוזאון לא רק בשם - מחנכים במוזאונים - אלא גם בתור עיסוק המעוגן במחקר וכוון

בהכשרה אקדמית ספציפית ובהכרה של ארגון הפנים במוזאון. זאת ועוד, פעמים רבות המורה מבקש לבחון אפשרויות להעמקת תכנית הלימודים באמצעות למידה מחוץ לכיתה. בעבור המורה הביקור במוזאון הוא זירה שבה נרקמים ונארגים מושגי הידע לחוויה מוחשית ולהתנסות פיזית או אסתטית עם מוצג. בספר עולה חזון לחשיפת סטודנטים להוראה ומורים בפועל לתחום החינוך המוזאוני במטרה להעצים את הביקור במוזאון באמצעות הכנה מתאימה בטרם הביקור ועיבוד בכיתה של הלמידה שנחווה במוזאון לאחר הביקור. מורה אשר יכיר את סביבת העבודה הפדגוגית של החינוך המוזאוני יוכל לקיים קשר שיהדהד במרחב הכיתתי והבית-ספרי באמצעות תערוכות פעילות וחללי לימוד ותצוגה מוזאוניים בבתי הספר. אנשי חינוך והוראה מהגיל הרך ועד החטיבה העליונה יתוודעו באמצעות ספר זה להיצע האפשרויות הקיימות ללמידה מחוץ לכיתה ולשילוב משאבים פדגוגיים עם מוזאוני לאמנות, למדע ולמורשת. מורים אף ימצאו בספר עוגן אקדמי, המעניק מסגרת לתיאורי השותפויות השונות. בעבור מנהלי מוזאוני ואנשי חינוך במוזאוני, הספר מנכיח את ההיסטוריה ואת התאוריה הפרופסיונלית של תחומם, ומציג קריאת כיוון לבחינה מחודשת של תחום ידע זה כאחת ממטרותיו של המוזאון כיום.

השער הראשון בספר עוסק בתאוריה ובמחקר של תחום החינוך במוזאון. המאמרים הכלולים בו מסרטטים את ההיסטוריה של תחום החינוך במוזאוני בארץ בעולם, תוך התבוננות בתאוריות על אודות מרכיביה השונים של חוויית הלימוד והצגת פדגוגיות מובילות. **השער השני** מרכז כמה יוזמות מגוונות של שיתופי פעולה שנרקמו בין מערכת החינוך הפורמלית לבין מוזאוני בישראל לאמנות, למדע ולמורשת. חלק ניכר מהמאמרים כאן מוקדשים למי שהם הרוח החיה בשיתופי הפעולה האלו: מורים ומנהלי בתי ספר שחיפשו דרך אחרת להטמעת תכנית הלימודים, ורשויות מקומיות או משרדי ממשלה שהתוו את הדרך לשותפות ואפשרו אותה. **השער השלישי** מבקש לשפוך אור על החזון לשלב את פדגוגיות החינוך המוזאוני בהכשרת מורים ולבדוק את תפקידו של המוזאון בתור מרחב הוראה מונגש למורה.

במכללת דוד ילין, שהיא בשבילי בית אקדמי, מתקיים קשר הדוק בין הכשרת פרחי ההוראה לבין חינוך במוזאוני. ההבנה שהסטודנטים הם שגרירים אשר ייקחו את הנושא הלאה אל קהילות החינוך נוסכת בי תקווה רבה לחיזוק

הקשרים בין מוזאונים לבין בתי ספר. תקוותי היא שספר זה יעצים ויעודד חשיבה משותפת על תכנית הכשרה בחינוך מוזאוני הן במסגרות להכשרת מורים הן לאנשי מוזאונים.

תודות

תודות לכותבים בספר - חוקרים, מורים, מנהלים ואנשי המוזאונים - שפתחו צוהר לעשייתם ולתובנותיהם. תודה למר דוד קיסוס, אשר בדרכו המיוחדת בנה את אחד הגשרים הראשונים שבין משרד החינוך למוזאונים, והאיר עשייה רבת-שנים של חינוך מוזאוני בישראל. תודה לצוות המסור במכון מופ"ת, ובראשו ד"ר יהודית שטיימן, ראשת הוצאת הספרים והעורכת הראשית, על ההכרה והנכונות להוציא לאור את הספר; לד"ר אריאלה גדרון, העורכת האקדמית, שקראה את כתב היד והעירה על התוכן; לד"ר הדר פרי, לנעם ברוך ולמירב כהן-דר על עריכת הלשון בשלביה השונים, ולבלה טאובר על העריכה הגרפית ועיצוב העטיפה.

אני מקדישה ספר זה לבעלי אסף, שהקשיב, ייעץ ועודד אותי בעריכת ספר זה, ולילדיי נעמי, איתן ויונתן, שמזכירים לי יום-יום את טיבם של סקרנות, דמיון ויצירתיות.